

Περιοδικό «Προσηγορία», τεύχος 29, Άνοιξη-καλοκαίρι 2007
Διεύθυνση, Χ. Βραβιανός

ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΑΓΗΣ

Καρυωτακισμός: ένας δυσφημισμένος όρος

Η ΛΕΞΗ καρυωτακισμός χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά σέ έκτενές άρθρο του Άντρεά Καραντώνη μέ τίτλο «Ή επίδραση του Καρυωτάκη στους νέους».¹ Έκεϊ ό, κατά Σαββίδη, «κάποτε επίσημος κριτικός τής ομάδας τών Νέων Γραμμάτων»,² αναφέρθηκε στους «μαθητές» ή «μιμητές» του Καρυωτάκη. Κατά τή γνώμη του άρθρογράφου ή επίδραση του Καρυωτάκη στους επίδοξους νέους ποιητές είχε άρνητικά άποτελέσματα. Για ποιό λόγο είχε τέτοια άποτελέσματα;

Διότι:

(α) «Όσο πιό μοντέρνος καί φανταχτερός άπό έξωτερική άποψη παρουσιάζετ' ένας άληθινός ποιητής, όσο πιό πολύ έξαρτά τήν ποιητική του μέθοδο άπό γλωσσικούς τρόπους μιås φαινομενικά εύκολης χρήσης, τόσο πιό άκριβά πληρώνουνε οί όπαδοί του καί οί συνεχιστές του τήν πρωτοτυπία του αύτή, καθώς έχουνε ιδανικό τους τήν οικειοποίηση καί τό ξεπέραςμα σ' έξωτερικά γνωρίσματα τής αισθητικής πού θαυμάζουνε. Μοναδική περίπτωση τέτοιας όλέθριας επίδρασης πού άχρήστεψε πνευματικά μιá όλόκληρη λεγεώνα νέων στιχουργών στάθηκε στήν ποίησή μας τό έργο του Καρυωτάκη».³

(β) «Άν όμως οί νέοι πού άκολουθήσανε τό παράδειγμα του Καρυωτάκη άμέσως μετά τήν αύτοκτονία του καί πιστέψανε άφιλοσόφητα στή γονιμότητα τής καινούργιας αισθητικής, βασισμένης κυριώτατα στήν άσταμάτητη κλάψα καί στό ανακάτωμα δημοτικής καθαρεύουσας, βρίσκουνε κάποια ήθική δικαιολογία στήν ψυχολογία τής στάσιμης εκείνης, δίχως νεύρα, καί γιομάτης άπό νοσηρές αναθυμιάσεις έποχής –άπό τό 1928 δηλαδή ως τά 1931– τίποτα δέ δικαιολογεί τό σημερινό φανέρωμα ποιητών προσκολλημένων στον καρυωτακισμό μέ μιá τόσο καθυστερημένη, διασκεδαστική κάποτε, μά πάντα καταστρεφτική άφέλεια, πολύ περισσότερο μάλιστα πού μήτε οί νέοι τής πρώτης περιόδου του Καρυωτακισμού προσθέσανε τίποτα τό ούσιαστικό στήν τέχνη του

1. Άντρέας Καραντώνης, «Ή επίδραση του Καρυωτάκη στους νέους», περ. *Τά Νέα Γράμματα*, τχ. 9. Άθήνα, Σεπτέμβρης 1935. σσ. 478-486.

2. Γ.Π. Σαββίδης, *Στά χρόνια του Καρυωτάκη*, Νεφέλη, Άθήνα 1989, σ. 24.

3. Άντρέας Καραντώνης, ό.π., σ. 478.

Καρυωτάκη ή ξετυλίξανε δημιουργικά τό προσωπικό τους έργο κάτω από τήν αισθητική επίδραση τής καινούργιας σχολής.

»Τό έργο τοῦ Καρυωτάκη, έργο ἀληθινοῦ καλλιτέχνη, ἀντικαθρεφτίζει βέβαια καί διασώζει ποιητικά τόν ψυχισμό καί τόν κοινωνικό ξεπεσμό τῶν νέων μιᾶς χαλαρῆς, ἀνήθικης καί ἄρρωστης ἐποχῆς, μά μέ τήν καταθλιπτική επίδραση πού ἐξάσκησε καί πού ἐξασκεῖ ἀκόμα ἐπάνω τους (ὄχι τόσο γιατί ἐπιβάλλει τό θαυμασμό ὅσο γιατί τούς παρασέρνει εὐκόλα στή στιχουργία μέ τήν ξεγελαστικά πρόχειρη κι εὐκολομεταχείριστη αισθητική του) συνέχισε ἄγωνα τήν ἀθλιότητα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καί παράτεινε τή φωνή τῆς ἀγωνίας της μέσα σέ μιᾶ ἐποχή σάν τή σημερινή, πού τίποτα τό κοινό δέν ἔχει καί δέν πρέπει νά ἔχει μέ τά κλαψιάρικα, νευρασθενικά, ψευτορωμαντικά καί ὑπερατομιστικά ἰδανικά τῆς ἐποχῆς τοῦ Καρυωτάκη. Τίποτα πιό ἀστεῖο καί μαζί τίποτα πιό ἄθλιο ἀπό τό θέαμα ἑνός σημερινοῦ νέου πού κλαίει σπαραχτικά καί δοκιμάζει διάφορες πόζες αὐτοκτονίας ἐπειδή τόν λησμόνησε ἡ ἀγαπημένη του ἢ ἐπειδή ἔγινε “μύστης τῆς κοσμικῆς σοφίας” τόσο νέος ὥστε δέν τοῦ μένει πιά τίποτα νά ἐπιχειρήσει. Ἔτσι ὅποιος παρακολουθεῖ τίς ποιητικές ἐκδηλώσεις τῶν νέων θά παρατηρήσει πώς ὁ μοντερνισμός πού ξεπήδησε ἀπό τήν ὀλότελα προσωπική ποίηση τοῦ Καρυωτάκη κρατώντας μόνο τά σχηματικά της γνωρίσματα, ἐνῶ χρεωκόπησε καί σάν κοινωνική ἀντίληψη καί σάν ἀτομική φιλοσοφία καί σάν Ἠθική καί σάν αισθητική μέθοδος, βρίσκει ἀκόμη ὁπαδούς καί συνεχιστές, πού ἐρμηνεύοντας κατά ἕναν ὀλέθριο, ἀντικαλλιτεχνικό καί ἀντιζωικό τρόπο τόν πολλαπλό ρόλο τοῦ Καρυωτάκη, ἐξακολουθοῦνε νά γράφουνε τά ποιήματά τους σά νά τούς τά ὑπαγορεύει τό φάντασμα τοῦ αὐτοχειριασμένου ποιητῆ.

»Τί εἶδους ἀξία, ὄχι μόνο αὐστηρά καλλιτεχνική, μά καί γενικώτερα πνευματική καί ἠθική, μποροῦνε νά ἔχουνε τά τέτοια ποιήματα; Ὅλες τίς μορφές τῆς κακῆς καί τῆς ἀρνητικῆς τέχνης θά τίς διακρίνουμε σ’ αὐτά πού δέν εἶναι μόνο ἄθλια καλλιτεχνικά δημιουργήματα μά καταστρέφουνε κι ὅλας τήν ὀρθή ἀντίληψη τῶν νέων γιά ὅλα τά πνευματικά φαινόμενα τῆς ζωῆς καί τῆς τέχνης...»⁴

(γ) «Χειρονομίες ἐξεζητημένες, πόζες προμελετημένες, ἀποστήθιση, μίμηση, τυποποίηση, ἀκαταστασία καί ἀρρυθμία, νά ἡ γλῶσσα τῶν Καρυωτακικῶν ποιητῶν μας. Ἐφτασε ὁ Καρυωτάκης νά γράφει ἡ ἄνοιξις καί τοῦ χειμῶνος γιά νά δοθεῖ τό σύνθημα καί νά πάρει δρόμο τό κοπάδι κατά τά χέρσα χωράφια τῆς καθαρεύουσας. Ἔτσι οἱ μαθητές του ὄχι μόνο καθιερώσανε ἐμφαντικά σάν ἐπίσημη αισθητική ἀρχή τή γενική τῶν τριτόκλιτων, μά γιά νά δειχτοῦνε ἀντάξιοι τῆς ἀρχῆς αὐτῆς πολτοποιήσανε τήν καθαρεύουσα καί κάτου ἀπό τά παχειά στρώματα τῆς πασπάλης της μισοθάψανε ζωντανή τή δημοτική μας γλῶσσα».⁵

4. Ὁ.π., σσ. 478-479.

5. Ὁ.π., σ. 484.

Σύμφωνα μέ τά παραπάνω αποσπάσματα –πέρα από τίς εκφραστικές άδεξιότητες, τίς λογικές ανακολουθίες καί τήν άγνοια τής σημασίας βασικών έννοιών πού παρουσιάζουν– καί σύμφωνα μέ τό πνεῦμα όλόκληρου τοῦ κειμένου, ὁ Καρυωτάκης εἶναι ἕνας ἄξιος ποιητής. “Ομως, ἡ ποίησή του, ἀντικαθρεφτίζει καί διασώζει ποιητικά τόν ψυχικό καί τόν κοινωνικό ξεπεσμό νέων μιᾶς χαλαρῆς, ἀνήθικης καί ἄρρωστης ἐποχῆς». Μιᾶς ἐποχῆς «γιομάτης ἀπό νοσηρές ἀναθυμιάσεις». Παράλληλα, ὁ καρυωτακικός «μοντερνισμός» (!) τῶν μαθητῶν του εἶναι μιᾶ χρεοκοπία «σάν κοινωνική ἀντίληψη καί σάν ἀτομική φιλοσοφία καί σάν ἠθική καί σάν αἰσθητική μέθοδος». Ἡ τωρινή ἐποχή, αὐτή πού γράφεται τό συγκεκριμένο ἄρθρο, δέν ἔχει «τίποτα τό κοινό» μέ «τά κλαψιάρικα, νευρασθενικά, ψευτορωμαντικά καί ὑπερατομιστικά ἰδανικά τῆς ἐποχῆς τοῦ Καρυωτάκη», ἔτσι «τίποτα δέ δικαιολογεῖ τό σημερινό φανέρωμα ποιητῶν προσκολλημένων στόν Καρυωτακισμό». “Αρα ἡ ριζική ἀλλαγὴ τῆς ἐποχῆς «–ἀπό 1928 δηλαδή ὡς τό 1931–» εἶναι ὁ ἕνας σοβαρός λόγος γιά τόν ὅποιο οἱ μαθητές τοῦ Καρυωτάκη ἐλέγχονται γιά τήν ἀναχρονιστική προσκόλλησή στή νοσηρή ἐποχή τοῦ Καρυωτάκη. “Ενας δεύτερος λόγος εἶναι ἡ μίμηση τῶν ἐξωτερικῶν δεδομένων τῆς καρυωτακικῆς ποίησης. Κι ἕνας τρίτος λόγος εἶναι ἡ νοθεία τῆς δημοτικῆς γλώσσας μέ καθαρευουσιάνικα στοιχεῖα.

Παρατηρήσεις καί σχόλια.

α) Τό 1931, ὅταν ὁ Καραντώνης ἔγραφε τό βιβλίό *Ὁ ποιητής Γιώργος Σεφέρης*, εἶχε μιλήσει γιά κακοῦς μιμητές ποιητῶν:

«Ὁ λυρισμός ἔγινε κοινό κτῆμα, κοινός τόπος γιά νά βόσκουν οἱ στιχουργοί μας τήν ἀναιμική φαντασία τους. [...] Ἀλλά ποιά συγκίνηση μπορεῖ νά προκαλέσει μέσα μας ὁ ποιητής [...] πού βλέπει τίς ἐλπίδες νά σβύνουν σάν τό λιόγερμα, πού ἀρχίζει πάντα μ’ ἕνα μελοδραματικό τώρα πιά πού... συμβολίζοντας μέ τή φράση αὐτή τήν ἔλλειψη ψυχικῆς ζωντάνιας, κάθε αἰσθήματος ἐνεργοῦ, κάθε γεροῦ στοχασμοῦ. [...]

»... Ὁ λυρισμός τοῦ Πορφύρα, τοῦ Μαλακάση, τοῦ Γρυπάρη, τοῦ Μαβίλλη, πέρασε ἀπό τόσα στάδια μίμησης, ἀπό τόσα χωνευτήρια, ξαναδουλεύτηκε ἀπό τόσα χέρια, χρησιμοποιήθηκε γιά προζύμι τόσων ἐπίπλαστων ταλέντων, πού ἂν κάνουμε μιᾶ καταμέτρηση τῶν νεοελλήνων ποιητῶν, θά βροῦμε χίλιους Πορφύρηδες, χίλιους Μαλακάσηδες, χίλιους Γρυπάρηδες,⁶ μά κανένα καινούργιο ὄνομα πού νά σημαίνει ἕνα σταθμό καί νά χαράζει μιᾶ ἀρχή.

6. Κάνει ἐντύπωση ἡ ἐπιμονή τοῦ Καραντώνη σέ ποιητές πού θεωροῦνταν ἐλάσσονες, χωρίς νά ἀναφερθεῖ στό ἐντυπωσιακό παράδειγμα τῶν παλαμιστῶν στιχουργῶν. Ὁ Κλέων Παράσχος ἤδη τό 1921 εἶχε κάνει σχετική μνεῖα: «τό μόνο κοινόν γνώρισμα τῶν ἀποτελούντων ἐκάστην ὁμάδα νέων εἶναι μερικά φιλογικαί προτιμήσεις, φθάνουσαι ἐνίστε μέχρι φανατισμοῦ (δέν συμβαίνει αὐτό μέ τήν περί τόν Νουμᾶν ὁμάδα τῶν νέων καί ἀναφορικῶς πρός τά ἔργα τοῦ

»Γιά νά μή παραξηγηθῶ, πρέπει νά πῶ πῶς δέ λογαριάζω ἐδῶ τό Φιλύρα, τόν Καρυωτάκη, τήν Πολυδούρη, τόν Τέλλο Ἀγρα καί μερικούς ἄλλους πού ἔχουνε γράψει ἀρκετούς στίχους μέ δικιά τους ὕπαρξη...»⁷

Καθώς γίνεται φανερό, τό 1931, ἂν καί εἶχε περάσει ἡ κρίσιμη (κατά Καραντώνη) τριετία 1928-1931, ὑπῆρχαν πολλοί νέοι μιμητές γνωστών ποιητῶν, ἀλλά ὄχι μιμητές τοῦ Καρυωτάκη. Ἀξιοπορόσεχτο εἶναι ἐπίσης τό γεγονός ὅτι οἱ μιμητές τῶν παραπάνω γνωστών ποιητῶν παρουσιάζουν γνωρίσματα πού, ἀργότερα, τό 1935, θά χρεωθοῦν στόν καρυωτακισμό.

β) Σύμφωνα πάντα μέ τά γραφόμενα τοῦ Καραντώνη, ἀπό τό 1931 ὡς τό 1935, συγκριτικά μέ τήν προηγούμενη πενταετία ἢ ὀχταετία, ἄλλαξαν ριζικά οἱ ἐποχιακές συνθῆκες. Κατά τί ἄλλαξαν, ὥστόσο, δέν τό μαθαίνουμε. Πάνω σ' αὐτό δέν μᾶς δίνεται κανένα στοιχεῖο. Ἀπλῶς λέγεται ἐμφαντικά ὅτι ἡ ἐποχή τοῦ 1935 «τίποτα τό κοινό δέν ἔχει» μέ τήν ἐποχή τοῦ Καρυωτάκη – ἔτσι ἀφοριστικά χωρίς ἄλλες πληροφορίες. Μά ἐδῶ πρόκειται γιά ἕνα κεφαλαιῶδες ζήτημα πού θέλει ἐξηγήσεις καί τεκμηρίωση: τί συνιστᾷ ἀκριβῶς αὐτή τή ριζική ἀλλαγῇ; Ὁ Αἰμίλιος Χουρμούζιος, πού πῆρε μέρος στήν περί καρυωτακισμοῦ συζήτηση, παρατήρησε ὅτι: «Ἡ ἐποχή τοῦ Καρυωτάκη καί ἡ ἐποχή μας, [βρισκόμαστε στό 1936] σέ μιά λογική γραμμῇ συνέχειας, [ἡ ὑπογράμμιση δική μου] εἶναι μιά ἐποχή ἄρνησης καί ὑποκειμενικῆς ἐπιστροφῆς γιά τούς μή προσανατολισμένους, γιά τούς ἀνήσυχους καί τούς ἀναζητοῦντας. Ἄν κέντρο καί πυρῆνας τῆς γίνεται ἄλλοῦ ἢ καταστροφικῆς ὀργῆς, ἄλλοῦ ἢ μακαβριότητα, παρέχει ἡ σάτυρα ἢ ὁ σαρκασμός εἶναι συμπτώματα κι ὄχι δημιουργικά κέντρα κινήματος στήν ποίηση. Εἶναι ἀρνητικῶς δημιουργικά μιᾶς ποιητικῆς ἀτμοσφαιράς μέ ὠρισμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα κ' ἐπιβάλλονται γιατί εἶναι ἱστορικῶς ἀναπόφευκτα».⁸ Ἐπανερχομαι στή ριζική, τή χωρίς «τίποτε τό κοινό», διαφορά τῆς ἐποχῆς τοῦ 1935 ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Καρυωτάκη. Τί εἶχε ἀλλάξει ὥστε νά ὑπάρχει αὐτή ἡ ἀπόλυτη διαφορά; Οἱ συνέπειες τῆς Μικρασιατικῆς Καταστροφῆς εἶχαν μηδενιστεῖ καί πιά ἡ Μεγάλῃ Ἰδέα ἦταν πάλι ἐθνικός στόχος; Ἡ πολιτικῇ ἀστάθεια, μετά τήν ἀποκατάσταση τῆς μοναρχίας καί λίγο πρὶν ἀπό τή δικτατορία τοῦ Μεταξᾶ, εἶχε βρεῖ τή λύση τῆς;⁹ Ἡ οἰκονομικῇ δυσπραγία, μετά τούς συνεχεῖς, ἐξαντλητικούς, πολέμους καί τό

Ψυχάρη καί τοῦ Παλαμᾶ, τῶν ὁποίων τήν ἀξίαν θεωροῦν οὗτοι ἀναμφισβήτητον;) καί τίποτε παραπάνω». Περ. Νέα Ἑστία, τχ, 1.065, Ἀθήνα 15-11-1971, σ. 1.571.

7. Ἀντρέας Καραντώνης, Ὁ ποιητής Γιώργος Σεφέρης, Γαλαξίας, Ἀθήνα 1963, σ. 10.

8. Χριστίνα Ντουνιά, Κ.Γ. Καραντώνης. Ἡ ἀντοχή μιᾶς ἀδέσποτης τέχνης, «Παράρτημα κειμένων», Καστανιώτης, Ἀθήνα 2000, σ. 372.

9. «Ὑπενθυμίζω» γράφει ὁ Ἀλεξάνδρος Ἀργυρίου «ὅτι τό ἔτος 1935 δέν εἶχε μόνο ἕνα μῆνα σκληρό, ἀλλά ἦταν ἕνας ὁλοκληρὸς σκληρὸς χρόνος. Τό κίνημα Πλαστήρα, πιθανῶς μιά προσπάθεια νά ἀναχαιτήσῃ τήν ἀντιδραστικοποίηση τοῦ καθεστώτος, κατέληξε στή δικτατορία Κονδύλη (ἐξορίζεται ὄχι μόνο ὁ Γληνός ἀλλά καί ὁ ἄκακος –πολιτικά– Βάρναλης), πού κατέληξε στό νόθο δημοψήφισμα καί στήν ἐπάνοδο τοῦ Γ. Γλύξμπουργκ, ὁ ὁποῖος θά ὀδηγήσῃ στή σιγουριά (γιά

μεταναστευτικό κύμα του μικρασιατικού πληθυσμού, είχε μεταβληθεί ξαφνικά σε οικονομική εuforia; Τι τό παραδεισένιο είχε λοιπόν τό 1935 συγκριτικά μέ τήν εποχή του Καρυωτάκη; Τό 1935 δέν ήταν παρά ένας μαῦρος χρόνος, ἀλλά καί ἡ προηγούμενη τριετία δέν ήταν καθόλου καλύτερη.

γ) Ὁ δεύτερος λόγος γιά τόν ὅποιο ἐλέγχονται, στό ἄρθρο του Καραντώνη, οἱ «μαθητές» του Καρυωτάκη εἶναι ἡ μίμηση τῶν ἐξωτερικῶν γνωρισμάτων του καρυωτακικοῦ ἔργου. Ἐλέγχονται δηλαδή γιατί ἀπλῶς ποιητικίζουν χωρίς νά δημιουργοῦν δικό τους, προσωπικό, ποιητικό ἔργο. Μ' ἄλλα λόγια, αὐτό πού τούς καταλογίζεται εἶναι ἡ ποιητική τους ἀνεπάρκεια. Εἶναι γνωστό ὅτι ἀπό καταβολῆς ποίησης πολλοί ἐπίδοξοι ποιητές μένουν στό στάδιο τῆς μίμησης τῶν ποιητικῶν εἰδώλων τους. Ἀπό ποιητική ἄποψη, ὅλοι αὐτοί ἀνήκουν στήν ἴδια κατηγορία, στήν κατηγορία τῶν μιμητῶν. Πράγμα πού σημαίνει ὅτι δέν ἔχει κανείς τό περιθώριο νά κάνει διακρίσεις μεταξύ τους, παρά, τό πολύ πολύ, ὡς πρὸς τό βαθμό τῆς μίμησης: περισσότερη ἢ λιγότερη. Ἀπό ποιητική ἄποψη, εἴτε ἓναν αἰσιόδοξο ποιητή μιμεῖται κανείς εἴτε ἓνα μετριοπαθῆ ἢ ἀπαισιόδοξο, εἴτε ἓναν ποιητή θυμικῆς ἀπόκλισης εἴτε ἓνα στοχαστικῆς ἢ ὁποιασδήποτε ἄλλης ἀπόκλισης, ἔχει τήν ἴδια σημασία. Πάντως ὅσοι μένουν στό στάδιο τῆς μίμησης, χωρίς νά εὐτυχήσουν νά πράξουν κάτι καλύτερο, πληρώνονται μέ τό τίμημα τῆς ἀποτυχίας. Θά μπορούσε ἄραγε νά τούς ἐπιτιμήσει κανείς γιά τήν ἀποτυχία τους; Πῶς, ἀπό ποιά θέση, δύναμει ποῖας ἀρχῆς θά μπορούσε νά τό κάνει; Οἱ «μαθητές» του Καρυωτάκη ἔμειναν, κατὰ τόν Καραντώνη, στά ἐξωτερικά γνωρίσματα του ἔργου του. Ἐστω, ἀλλά αὐτό εἶναι μιά διαπίστωση ἡ ὅποια μένει νά τεκμηριωθεῖ· καί τοῦτο εἶναι τό ἅπαν πού μπορεῖ νά κάνει ἓνας κριτικός τῆς λογοτεχνίας. Στήν περίπτωση ὅμως του ἄρθρου στό ὅποιο ἀναφέρομαι προκαλεῖ ἐντύπωση ἡ ἀναντιστοιχία πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στήν πράξη τῶν στιχουργῶν μιμητῶν καί στό λόγο του ἀρθρογράφου. Ἐκεῖνοι προσπάθησαν καί ἀπέτυχαν – δέν ήταν οὔτε οἱ πρῶτοι οὔτε οἱ τελευταῖοι πού τούς ἔτυχε τέτοιος κλῆρος. Ἄν δέν ἄξιζαν τήν κατανόηση καί τή συμπάθεια γιά τήν ἀποτυχία τους, ἄξιζαν τουλάχιστον τήν ἀνοχή, μιά καί σέ καμιά περίπτωση δέν εἶχαν διαπράξει κάτι ἀξιόμιμτο. Ὁ λόγος ἐντούτοις του ἀρθρογράφου ὑπῆρξε ὀξύς, ὀργισμένος καί ὑβριστικός, ἀγγίζοντας τά ὅρια τῆς ὑστερικῆς ἐπιθετικότητας: «πιστέψαν ἀφιλοσόφητα», «τίποτα πιό ἄθλιο», «ὀλέθριο καλλιτεχνικό τρόπο», «ἄθλια καλλιτεχνικά δημιουργήματα», «κλαψοπούλια του Καρυωτακισμοῦ», «ἠθική μαλάκυνση», «ψυχική ἐξαθλίωση», «στολισμένοι μέ τά κουρέλια μιᾶς τεχνητῆς καί βιομηχανοποιημένης ἀπελπισιᾶς», «ὁ πρῶτος διαβάτης πού θά τούς συναντοῦσε θά τούς ἄρπαζε ἀπό τό γιακά καί θά τούς ὀδηγοῦσε ὁ ἴδιος στό λοιμοκαθαρτήριο», «πρόστυχη καί βρωμερή φρασσεολογία» καί ἄλλα τέτοια. Μά, γιά τί πράγμα

ἐκεῖνον) τῆς 4ης Αὐγούστου». Ἀλέξ. Ἀργυρίου, *Διαδοχικές ἀναγνώσεις Ἑλλήνων ὑπερρεαλιστῶν*, Γνώση, Ἀθήνα 1983, σ. 126.

κριτικός οφείλει νά ξέρει πώς δέν εἶναι δική του δουλειά νά καθορίζει τή γλώσσα πού χρησιμοποιοῦν οἱ ποιητές. Δική του ἀρμοδιότητα εἶναι νά κρίνει τήν ἐκφραστική ἢ μή ἐπάρκεια τῶν ποιητικῶν κειμένων καί πέραν τούτου, γλωσσικῶς, οὐδέν. Ὅμως αὐτό εἶναι ἓνα ἄλλο ζήτημα καί δέν εἶναι τῆς ὥρας.

ε) Ὁ ἀρθρογράφος, γιά νά δείξει τήν ἀνάμιξη τῆς δημοτικῆς μέ τήν καθαρεύουσα, ἀλλά καί τήν ποιητική ἀποτυχία τῶν καρυωτακιστῶν, παραθέτει φράσεις ἀπό τά στιχουργήματά τους. Π.χ.: «Ὁ σκόρος ξέφτυσε τό ἀλαζονικόν ὕφος σου ἀπό τή φάτσα. Ὡ ἀπόψε αἰχμάλωτος σιωπῶ. Τό βῆμα μου τό ἀρμονικό τό τσάκισε ἡ σκληρότης. Τό ἐκπαγλό σου μεγαλεῖον. Ὅραμα στοχασμοῦ ἀναιδῶς γενναίου. Περνᾶνε βασιλεῖς ἐξωρισμένοι. Τοῦ σύμπαντος ὁ σφυγμός» κ.λπ. [Οἱ ὑπογραμμίσσεις στό κείμενο.] Δέν ξέρουμε σέ ποιούς ἀνήκουν οἱ φράσεις αὐτές, γιατί δέν ἔχουμε παραπομπές στά κείμενα ἀπό τά ὁποῖα ἀποσπάστηκαν, ὥστε νά ἐλεγχθεῖ ἡ γνησιότητά τους. Σίγουρα ὅμως θά μπορούσε ὁ Καραντώνης νά βρεῖ σέ πρωτόλεια ποιητικά κείμενα καί δείγματα χειρότερα ἀπό τά παραπάνω. Κι ἂν εἶχε ἀνάλογη πρόθεση, θά ἔβρισκε περισσότερα καί πολύ χειρότερα δείγματα παλαμιστῶν στιχουργῶν ἢ ἀπομιμητῶν ἄλλων ποιητῶν. Αὐτά τά δείγματα δέν ἀποδείχνουν τίποτα. Τό νά ψάχνει κανεῖς στά στιχουργικά σκουπίδια γιά νά βρεῖ τί ἐπίδραση εἶχε ἓνας ποιητής στούς νεότερους δέν εἶναι ἀπλῶς κακή μέθοδος, εἶναι ἐπιπλέον καί δόλια πράξη. Γιατί τήν ἐπίδραση ἑνός ποιητῆ στούς νεότερους πρέπει νά τήν ἀναζητήσει κανεῖς ἄλλοῦ: ἐκεῖ πού στάθηκε γόνιμη, στούς πιό ἀξιόλογους δηλαδή μαθητευόμενους στό συγκεκριμένο ποιητή. Σ' αὐτούς πού θ' ἀφήσουν πίσω τους ἓνα κάποιο ὑπολογίσμο ἔργο. Κι ἐδῶ ἀκριβῶς τό κείμενο τοῦ Καραντώνη παρουσιάζει περίεργο κενό. Ἀντί νά τεκμηριώσῃ τά λεγόμενά του παραπέμποντας σέ ὀνόματα καί ἔργα καρυωτακικῶν ποιητῶν, καταφεύγει, αὐτός ὁ τόσο λαλίστατος κατά τά ἄλλα, στή σιωπή. Καθώς ὁ δρόμος του τόν ὁδηγοῦσε ἐκεῖ, εἶχε ὅλη τήν εὐχέρεια νά τεκμηριώσῃ τά λεγόμενά του πάνω στό ἔργο, ὅσο ὑπῆρχε ἤδη, τῶν νέων ποιητῶν πού ἔφεραν σημάδια καρυωτακικῆς μαθητείας. Ἡ λεωφόρος τοῦ ἀρθροῦ του περνοῦσε ἀναγκαστικά ἀπό τό ἔργο αὐτῶν τῶν ποιητῶν. Παραδόξως, ὁ Καραντώνης ἔμεινε ἄφωνος, σάν νά μή γνώριζε ἢ σάν νά μήν ὑπῆρχαν τέτοιοι ποιητές. Σάν νά μή γνώριζε δηλαδή ἢ σάν νά μήν ὑπῆρχαν (μέ χρονολογική σειρά) ὁ Γιάννης Σκαρίμπας, ὁ Γιώργος Κοτζιούλας, ὁ Γιάννης Ρίτσος, ὁ Νίκος Καββαδίας, ὁ Νικηφόρος Βρεττάκος, ὁ Ἄρης Δικταῖος. Κι ἂν ἔβλεπε καλοπροαίρετα λίγο πιό πέρα ἀπό τή μύτη του, θά μπορούσε νά διακρίνει τή φιγούρα τοῦ κοντινότεροῦ του συντεχνιακά ποιητῆ: τοῦ Γιώργου Σεφέρη. Ἡ δικαίωση τοῦ κειμένου τοῦ Καραντώνη περνοῦσε πάνω ἀπό τό ποιητικό σῶμα αὐτῶν τῶν ποιητῶν. Κι ἐδῶ, ἀκριβῶς, ὁ σφοδρός ἐπικριτής τοῦ καρυωτακισμοῦ ἀπέφυγε νά κάνει ὅποιαδήποτε μνεία.

Τό γεγονός ὅτι: α) Γνωρίσματα ἐπίδοξων ποιητῶν, τά ὁποῖα τό 1931 εἶχαν ἀποδοθεῖ ἀπό τόν Καραντώνη σέ μιμήσεις μεταπαλαμικῶν ποιητῶν, ἀποδόθη-

καν τό 1935 σέ καρυωτακικούς ποιητές. β) 'Ο ισχυρισμός πώς ή μετά τό 1931 τετραετία δέν είχε «τίποτα τό κοινό» μέ τήν έποχή τοῦ Καρυωτάκη, αποτελοῦσε ψευδολογία. γ) Οἱ μαθητευόμενοι ποιητές στόν Καρυωτάκη ἀντιμετωπίστηκαν μέ χολερικό μένος, γιά τό λόγο ὅτι οἱ προσπάθειές τους ἦταν ποιητικά ἀδόκιμες. Κάτι πού, σέ καμιά περίπτωση, δέν στοιχειοθετεῖ ἠθικό ἢ ἄλλης κατηγορίας παράπτωμα, ἐκτός ἀπό τό ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοί θά ἔμεναν ἔξω ἀπό «τῶν ἰδεῶν τήν πόλιν». δ) Καταλογίστηκε ἀνάρμοστη γλωσσική συμπεριφορά στούς καρυωτακικούς ποιητές, συμπεριφορά ἡ ὁποία εἶχε καταλογιστεῖ τό 1931 σέ μή καρυωτακικούς ποιητές. ε) 'Ο κριτικός χρησιμοποίησε στιχουργικά σκουπίδια γιά νά στηρίξει τή θέση του περί κακομεταχείρισης τῆς γλώσσας καί τῆς ποίησης ἀπό τούς καρυωτακικούς ποιητές. Καί ταυτόχρονα ἀπέφυγε οἰαδήποτε ἀναφορά σέ συγκεκριμένους μαθητές τοῦ Καρυωτάκη. Τό γεγονός λοιπόν ὅτι τά στοιχεῖα αὐτά ἀφοροῦν τό κείμενο τοῦ Καραντώνη μᾶς ἐπιτρέπει νά σκεφτοῦμε ὅτι ἔχουμε νά κάνουμε μ' ἓνα κείμενο κατευθυνόμενο. Γραμμένο, δηλαδή, ὅχι γιά νά ὑποστηρίξει μιᾷ ἰδέα ἢ νά ἀποκαλύψει ἢ ἔστω νά τονίσει μιᾷ ἀλήθεια, ἀλλά γιά νά δυσφημίσει ὀρισμένη εὐνοια μαθητευόμενων ποιητῶν: τήν εὐνοια πού ἔδειχναν οἱ μαθητευόμενοι ποιητές στό ἔργο τοῦ Καρυωτάκη. Στό ἔργο δηλαδή τοῦ ποιητῆ πού ἦταν δημοφιλέστερος, ἐκεῖνα τά χρόνια, ἀνάμεσα στούς νέους ποιητές.

Ἡ εὐνοια τῆς δυσφήμισης προκύπτει ἐδῶ ἀπό τό γεγονός ὅτι ἡ μαθητεία νέων ποιητῶν, εὐδόκιμη ἢ μή, σέ ἄξιους πρεσβύτερους συνιστᾷ μιᾷ καθ' ὅλα ἀθῶα πράξη. Μιᾷ πράξη πού ἀποβλέπει στήν ποιητική ἐκπαίδευση καί δέν ἔχει τίποτε ἀπολύτως τό ἀθέμιτο. Τό νά κατηγορεῖ κανεῖς μέ βαριές φράσεις μαθητευόμενους ποιητές σέ ὀρισμένο ποιητικό ἔργο ἀποτελεῖ παγκόσμια πρωτοτυπία. Δέν ξέρω καί δέν πιστεύω νά ἔχει ξαναγίνει κάτι τέτοιο πούθενά στόν κόσμο. Ἀλίμονο ἂν ἀπαγορεύαμε στούς νέους ποιητές νά μαθητεύουν ἐλεύθερα σέ ὁποιοδήποτε ποιητικό ἔργο συμβαίνει νά τραβάει τό ἐνδιαφέρον τους. Ἀστυνομικά μέτρα δέν χωροῦν σέ καμιά πνευματική δραστηριότητα, οὔτε φυσικά στίς μαθητεῖες τῶν νέων ποιητῶν.

Τό ἄρθρο τοῦ Καραντώνη, καθὼς ἐλέγχεται πολλαπλῶς, θά ἦταν δυνατό, σέ περιβάλλον ὑψηλῆς πνευματικῆς στάθμης καί ἠθικῆς εὐαισθησίας, νά προκαλέσει ἀντιδράσεις. Ἄν, λ.χ., δημοσιευόταν σ' ἓνα ἀπό τά σημαντικότερα περιοδικά τοῦ Παρισιῦ, τοῦ Λονδίνου ἢ ἀνάλογου πολιτισμικοῦ κέντρου, δύσκολα θά περνοῦσε ἡ θέση του χωρίς νά κινητοποιήσει τά ἀνταντακλαστικά τῆς πνευματικῆς κοινότητας. Ἰδιαίτερα θά καταλογιζόταν στόν ἀρθρογράφο ὅτι, παρ' ὅλο τό καταγγελτικό μένος του, ἄφηνε ὁλωσδιόλου ἀτεκμηρίωτους τούς ισχυρισμούς του. Θά τοῦ καταλογιζόταν ἐπίσης ὅτι ἔπεφτε σέ ἀντιφάσεις. Κι ἀκόμα ὅτι, ἀναφορικά μέ τήν «ἀθλιότητα τῆς ἐποχῆς», ψευδολογοῦσε. Κυρίως ὅμως θά τοῦ καταλογιζόταν ὅτι μέ τό ἄρθρο του μειοδοτοῦσε στό ζήτημα τῆς πνευμα-

τικῆς ἐλευθερίας. "Οτι δέν εἶναι δυνατό νά ἐλέγχονται μαθητευόμενοι ποιητές ἐπειδή δείχνουν προτίμηση στό ἔργο ὀρισμένου ποιητῆ – ὅποιος κι ἄν εἶναι αὐτός ὁ ποιητής. Οἱ μαθητευόμενοι ποιητές εἶναι ἐλεύθεροι νά μαθητεύουν σέ ὅποιους ἐκεῖνοι προκρίνουν ὡς δασκάλους τους, εἴτε συμβαίνει νά τούς μιμοῦνται εἴτε νά τούς ἀφομοιώνουν δημιουργικά. Αὐτό τό δικαίωμα δέν μπορεῖ νά τούς τό ἀρνηθεῖ κανείς. Κι εἶναι κεφαλαιῶδες ζήτημα νά μήν ὑπάρχει ἐδῶ ἡ παραμικρή ἀμφισβήτηση. Γιατί ἀλλιῶς ἐλλοχεύει ὁ κίνδυνος νά περάσουν στό χῶρο τῆς λογοτεχνίας καί γενικότερα τοῦ πνεύματος ἀστυνομευτικές, δηλαδή ἀνελεύθερες, τάσεις. Τό κείμενο τοῦ Καραντώνη εἶναι ὀλοφάνερα ἓνα κείμενο ἐτσιθελικό, κείμενο δηλαδή πού διέπεται ἀπό αὐταρχικό πνεῦμα.

Μολαταῦτα, στήν Ἀθήνα τοῦ 1935, ἄν ἐξαιρέσουμε μιά χλιαρή ἀντίδραση τοῦ Αἰμίλου Χουρμούζιου τόν ἐπόμενο χρόνο, δέν εἴχαμε ἀρνητικές ἀντιδράσεις στό συγκεκριμένο ἄρθρο. Ἀντανεκλαστικά πνευματικῆς εὐαισθησίας δέν κινητοποιήθηκαν. Τό ἀντίθετο, μάλιστα: ἐμφανίστηκαν ἄνθρωποι (Νίκος Παππᾶς, Γιάννης Χατζίνης) οἱ ὁποῖοι, μέ δημοσιεύματά τους, συντάχτηκαν μέ τή θέση τοῦ Καραντώνη, ὅτι δηλαδή οἱ νέοι ποιητές πού μαθητεύουν στό ἔργο τοῦ Καρυωτάκη πρέπει νά θεωρηθοῦν περίπου ποιητικά ἀποβράσματα. Καί ἡ συνέχεια; Ἡ συνέχεια, σημαδιακή ἀπό πολλές πλευρές, ὑπῆρξε ἀνάλογη: ἡ λέξη καρυωτακισμός ἐπικράτησε νά χρησιμοποιεῖται σάν ὅρος μέ ἀρνητική σημασία, ὅπως τόν προσδιόρισε ὁ πρῶτος διδάξας.

Εἶπα νωρίτερα πῶς τό κείμενο τοῦ Καραντώνη, «Ἡ ἐπίδραση τοῦ Καρυωτάκη στούς νέους», ἦταν κατευθυνόμενο. Ἐννοοῦσα, ἀπό τό ἓνα μέρος, ὅτι γράφτηκε ἀπό σκοπιμότητα καί, ἀπό τ' ἄλλο μέρος, ὅτι ἦταν ὑπαγορευμένο.

Ἡ σκοπιμότητα εἶναι προφανές ἀπό τό ἴδιο τό κείμενο: ἡ εὐρεία ἀπήχηση τοῦ καρυωτακικοῦ ἔργου στούς νέους ἦταν ἐνοχλητική καί ἔπρεπε νά γίνει στόχος πολεμικῆς. Σχεδόν εὐθέως ὁ Καραντώνης λέει ὅτι οἱ νέοι –καί οἱ πάντες, ἐννοεῖται– πρέπει νά ἀποφεύγουν τό ἔργο τοῦ Καρυωτάκη. Ὁ στόχος ἦταν νά περαμεριστεῖ ἡ ἔντονη παρουσία τοῦ καρυωτακικοῦ ἔργου. Νά φύγει ἀπό τή μέση αὐτό τό ἔργο καί, ἄν ἦταν δυνατό, νά ἐξαφανιστεῖ τελείως. Κι ἐπειδή αὐτό δέν μποροῦσε νά γίνει μέ αἰσθητικά μέσα, ἐπινόηθηκε ὁ δυσφημιστικός ὅρος καρυωτακισμός. Τά πυρά, λοιπόν, στράφηκαν ὄχι ἀκριβῶς ἐναντίον τοῦ ἴδιου τοῦ ποιητῆ, ἀλλά ἐναντίον ὅσων ἦταν θιασῶτες τοῦ ἔργου του καί, γενικότερα, ἐναντίον τοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ του, ἔτσι ὥστε νά ἀποκοπεῖ τό ἔργο ἀπό τό κοινό του καί νά παραμείνει στά ἀζήτητα. Οὐσιαστικά, δηλαδή, νά πάψει νά εἶναι ἐνεργό. Ὁ χῶρος πού κάλυπτε τό καρυωτακικό ἔργο ἦταν μέγας κι ἔπρεπε, ἔστω καί μέ ἀθέμιτα μέσα, νά περιοριστεῖ, γιά νά μείνει ἀνοιχτός ὁ δρόμος νά ῥθουν στό προσκήνιο ἄλλοι ἀναδυόμενοι ποιητές.¹¹

11. Κοίταξε καί Δημήτρης Ἀγγελάτος, «Ἡ “Ἀνώνυμη” τέχνη τοῦ εὐρετῆ καί ἡ ἀμηχανία

Πίσω από την ενέργεια του Καραντώνη πρέπει να λογαριαστεί η άφανης συμμετοχή του Γιώργου Κατσίμπαλη. Είναι περισσότερο από βέβαιο ότι η θέση του Καραντώνη υπαγορεύτηκε, όπως και σε άλλες γνωστές περιπτώσεις, από τη βούληση του Κατσίμπαλη. 'Ακόμα και ως λόγος τό κείμενο του Καραντώνη παραπέμπει στον πρεσβύτερό του. 'Ο Καραντώνης μιλάει συνεχώς για νέους: «...νέων στιχουργών...», «...οί νέοι πού...», «...ένός σημερινού νέου...», «...τόσο νέος...», «...τίς ποιητικές έκδηλώσεις των νέων...», «...ὀρθή αντίληψη των νέων...» κ.λπ. Ποιός εκφέρει αυτή την, αν μπορώ να την πω έτσι, (νεο-λογία); Μά, ένας άνθρωπος πολύ νέος ὁ ἴδιος, μόλις 25 χρόνων, νεότερος από μερικούς καρυωτακικούς ποιητές (Σκαρίμπα, Κοτζιούλα, Ρίτσο), συνομήλικος (Καββαδία) ή μόλις μεγαλύτερος (Βρεττάκο). Κι ὅμως, μιλάει για τους καρυωτακικούς ποιητές σαν να 'ναι πολύ μεγαλύτερός τους. Από τό ὕψος μιᾶς ηλικίας πού δέν είναι ή δική του. Πράγμα πού σημαίνει πώς ή δομή του λόγου του προδίνει τόν ἐμπνευστή αὐτοῦ του λόγου.

Σύμφωνα μέ τά ἀμέσως προηγούμενα, δύο μέλη από την ομάδα των *Νέων Γραμμάτων* πρωταγωνίστησαν στην πολεμική κατά του καρυωτακισμού: ὁ ἄφανης ἐμπνευστής Κατσίμπαλης και ὁ φανερός ἐκτελεστής Καραντώνης. 'Εκτός από αὐτούς τούς δύο ἄλλα τέσσερα μέλη τῆς ομάδας ἀναφέρθηκαν μεταγενέστερα στον καρυωτακισμό, χωρίς φανατισμό ἀλλά μέ σαφή ἀποδοκιμαστικό τρόπο: ὁ Δημήτρης Νικολαρεῖζης, ὁ Γιώργος Θεοτοκάς, ὁ 'Οδυσσεύς 'Ελύτης και ὁ Γιώργος Σεφέρης.

'Ο Νικολαρεῖζης, ἀπαντώντας σε σχετική ἔρευνα του περιοδικού *Μακεδονικές Ἡμέρες*, ἀναφέρθηκε και στο ζήτημα του καρυωτακισμού. «Πνιγρές ἑλληνικές καταστάσεις», εἶπε, «βοήθησαν τήν ἐπιρροή του Καρυωτάκη. Πρόσθετος λόγος: ή ποιότητα του ὕφους του, πού ἦταν ἐλκυστικό μέ τήν ἀπατηλή εὐκολία του και φαίνονταν σαν ἐπιβράβευση τῆς ἀγύμναστης φωνῆς. Δέ φοβήθηκε τή δημοσιογραφική λέξη και κατόρθωσε να θέλξει μέ τόν ἐλαφρό στόμφο του κουρασμένου ρομαντισμοῦ. [...]

» Πιστεύω πώς μέ τήν ἐξέλιξη, τά δυό τρία τελευταῖα χρόνια, ή ποίηση των νέων πού τούς ἔθρεψαν ντόπιες τροφές κέρδισε τήν ἀνεξαρτησία της ἀντίκρου στην ἐπιρροή του Καρυωτάκη. Σε ἄλλη περιοχή, ἀνέγγιχτη από τό ρεῦμα του Καρυωτακισμού, κινήθηκαν από τήν ἀρχή τῆς δεύτερης μεταπολεμικῆς δεκαετίας ἐκεῖνοι πού πέρασαν από εὐρωπαϊκά σταυροδρόμια και θέλησαν τίς καλλιτεχνικές ἀπορίες τους να τίς λύσουν βοηθημένοι από ξένα παραδείγματα, μέ κυριότερο, αν ὄχι μοναδικό ἴσως κέντρο ἑλληνικῆς ἐπαφῆς, τόν Καβάφη.¹² Μέ

τῆς "Ὑποδοχῆς" τῆς: ὅψεις τῆς ποιητικῆς του Καρυωτάκη», ἰδίως τήν ἐνότητα 3. 'Επιστημονικό Συμπόσιο *Καρυωτάκης και Καρυωτακισμός (Πρακτικά)*, 'Εταιρεία Σπουδῶν Νεοελληνικοῦ Πολιτισμοῦ και Γενικῆς Παιδείας, 'Αθήνα 1998, σσ. 15-26.

12. Δημήτρης Νικολαρεῖζης, *Μακεδονικές Ἡμέρες*, Φεβρουάριος 1938. 'Αναδημοσιεύεται

τό πρώτο απόσπασμα βρισκόμαστε κοντά στις θέσεις του Καραντώνη: «πνιγερές ελληνικές καταστάσεις», «απατηλή ευκολία», «αγύμναστης φωνής», «κουρασμένου ρομαντισμού». "Όλα αυτά μέ τρόπο αφοριστικό. Μέ τό δεύτερο απόσπασμα έχουμε μιά δήλωση πίστης ότι ό καρυωτακισμός έχει τά τελευταία χρόνια (βρισκόμαστε στίς αρχές του 1938) ξεπεραστεί. 'Αφήνοντας νά έννοήσει κανείς πώς τά χρόνια 1935, '36, '37, οί «πνιγερές ελληνικές καταστάσεις» είχαν ξεπεραστεί καί ό τόπος είχε περάσει πιά σέ μιά εποχή ευφρόσυνη!... 'Ανεξάρτητα πάντως από αυτά, ἄς σημειωθεί πώς ό Νικολαρεΐζης, κατ' ἐξαίρεση, ἀναφέρει σ' έναν ποιητή πού μαθήτεψε στόν Καρυωτάκη: τόν Γιάννη Ρίτσο, στόν όποιο, μάλιστα, ἀφιερώνει μιά παράγραφο.

Ό Θεοτοκάς, κρίνοντας στά *Νεοελληνικά Γράμματα* τό έργο του Καρυωτάκη, μετά τήν έκδοση των *Απάντων* του από τόν Χ. Σακελλαριάδη τό 1938, γράφει, ανάμεσα σέ άλλα, τά εξής: «'Αν ἄρχιζε νά ἐμβαθύνει [ό Καρυωτάκης], ἄν ἀποφάσιζε νά δυσκολευτεῖ περισσότερο, τό ἀποτέλεσμα φαντάζομαι πώς θά ἦταν καλύτερο, γιατί ἡ ποιητική ψυχή ὑπῆρχε. 'Η ευκολία ὅμως, ἀπό τήν ἄλλη μεριά, συνετέλεσε πολύ στή διαμόρφωση ενός πολυθόρυβου "καρυωτακισμού", πού γέμισε τήν 'Ελλάδα μέ φτηνή στιχουργημένη λογοτεχνία. "Ήτανε πολύ εύκολο νά τόν μιμηθεῖ όποιος ἤθελε. 'Επικράτησε ἔτσι ἡ ἐντύπωση ότι αὐτός ἦταν ό σπουδαιότερος ποιητής, ό κατεξοχήν ποιητής τῆς γενεᾶς των νέων των ἐτῶν 1910-1920. Στήν ἴδια ὥστόσο γενεά, ἄν ψάξουμε, θά βροῦμε, νομίζω, τρεῖς ἢ τέσσερις, ἴσως καί περισσότερους ποιητές πού, χωρίς νά κάνουν σχολή, εἶναι ἀσφαλῶς καλύτεροι καλλιτέχνες ἀπ' αὐτόν».¹³ Στό κείμενο του Θεοτοκά δέν δίνεται ἐπίσης κανένα στοιχεῖο γιά τήν ἀρνητική σημασία του καρυωτακισμού, οὔτε ἀναφέρονται ὀνόματα καρυωτακικῶν ποιητῶν. 'Απλῶς ἐπαναλαμβάνονται βασικές θέσεις ἀπό τό ἄρθρο του Καραντώνη («'Η ευκολία ὅμως, ἀπό τήν ἄλλη μεριά, συνετέλεσε πολύ στή διαμόρφωση ενός πολυθόρυβου "καρυωτακισμού", πού γέμισε τήν 'Ελλάδα μέ φτηνή στιχουργημένη λογοτεχνία. "Ήτανε πολύ εύκολο νά τόν μιμηθεῖ όποιος ἤθελε»). 'Ας σημειωθεί ότι, στό συγκεκριμένο κείμενο, γίνεται καί ἓνα ἱστορικό «λαθάκι»: ό Καρυωτάκης δέν ἀνήκει στούς ποιητές τῆς δεκαετίας του 1910, ἀλλά στούς ποιητές τῆς ἐπόμενης δεκαετίας.

Ό 'Ελύτης, στό «Χρονικό μιᾶς δεκαετίας», φέρνει κάποια στιγμή τό λόγο στούς καρυωτακικούς ποιητές. «Βρισκόμαστε στά 1934», γράφει. «Στό ἀνατολικό προαύλιο του Πανεπιστημίου, ἴδιο κατάστρωμα καραβιοῦ πού ἀπόμεινε ἀκυβέρνητο, ἓνα πλῆθος ἄλλοπαρμένο καί ἄλλοσούσουμο πηγαινοέρχεται. [...]

στό βιβλίο τῆς Χριστίνας Ντουνιά, *Κ.Γ. Καρυωτάκης. 'Η ἀντοχή μιᾶς ἀδέσποτης τέχνης*, («Παράρτημα κειμένων», Καστανιώτης, 'Αθήνα 2000, σσ. 392, 393.

13. Γιώργος Θεοτοκάς, «Κ.Γ. Καρυωτάκης», *Νεοελληνικά Γράμματα*, περίοδος Β', 'Αθήνα 19-3-1938, σ. 2. 'Αναδημοσιεύεται στόν τόμο Κ.Γ. Καρυωτάκης, *Ποιήματα καί Πεζά*, ἐπιμέλεια Γ.Π. Σαββίδης, 'Ερῆς, 'Αθήνα 1972.

Έκεῖ, ἔσμιγα μέ τρεῖς-τέσσερις φίλους πού αὐτοί, ἀνήκανε σέ μιὰ ἄλλη φυλή.

»Χλωμοί, ὄνειροπαρμένοι, ἔγραφαν ὅλοι τους ποιήματα πού μοιάζανε καί πού ὁμολογούσανε πίστη σ' ἕναν καί μόνο θεό: τόν Καρυωτάκη». ¹⁴ Στό ἴδιο θέμα ἐπανερχεται σέ ἄλλο κείμενό του: «Μόλις δεκαπέντε χρόνια μᾶς χωρίζουν ἀπό τόν Καρυωτάκη (πού ἦταν ἕνας καλός ποιητής στό εἶδος του) καί τούς Καρυωτακικούς (πού ἦταν κάκιστοι ποιητές στό εἶδος τους) κι ἀμέσως – τί διαφορά μέσα στή νεοελληνική ποιητική παραγωγή! Πόσο μακριά βρισκόμαστε κιόλας ἀπό τήν ἀντίληψη ὅτι πρέπει νά θρηνοῦμε γιά τά ἰδιωτικά ἀτυχήματα». ¹⁵ «Τά ἰδιωτικά ἀτυχήματα»: φράση πού παραπέμπει στό ἄρθρο τοῦ Καραντώνη. «Όταν τά ἔγραφε αὐτά ὁ Ἑλύτης, τό 1944, οἱ σημαντικότεροι καρυωτακινοί ποιητές δέν «ἦταν» κάποτε, ἀποτελοῦσαν ἤδη στελέχη τοῦ ποιητικοῦ παρόντος.

Ὁ Σεφέρης μνημονεύει τόν καρυωτακισμό τρεῖς φορές, ἀπό τίς ὁποῖες προέχει ἡ παρακάτω:

«Θά ξέρετε, ἴσως, ὅτι ἡ ποίηση τῶν νέων, στή δεκαετία πού ἀρχίζει μέ τό τέλος τοῦ περασμένου πολέμου –δηλαδή, πάνω-κάτω, στά χρόνια 1918-1928– ἦταν μιὰ λογοτεχνία πού γύρεψε κυρίως τήν ἔμπνευσή της ἀπό τά συναισθήματα πού μᾶς δίνει ἡ μεγάλη πολιτεία. Ἄλλωστε τήν ἐποχή ἐκείνη ἡ Ἀθήνα γίνεται πραγματική πιά μεγάλη πολυάνθρωπη πρωτεύουσα. Ὅταν λέω “ποίηση τῶν νέων”, ἔχετε βέβαια ὑπόψη σας πώς ἐξαίρω τούς ἀντιπροσώπους τῶν παλαιότερων γενεῶν, ὅπως τόν Παλαμᾶ, τόν Καβάφη, τόν Σικελιανό, πού εἶναι δημιουργοί πρώτου μεγέθους καί ἐξακολουθοῦν νά δημοσιεύουν καί νά συμπληρώνουν τό ἔργο τους. Ὅπωςδήποτε ὁ πιό σπουδαῖος καί ἴσως μοναδικός ἀντιπρόσωπος τῆς σχολῆς αὐτῆς ἦταν ὁ Καρυωτάκης. Ἕνας ποιητής μέ ἐξαιρετική εὐαισθησία, πού, μολονότι πέθανε τρομερά νέος, εἶχε τήν τύχη ν' ἀφήσει ἕνα ἔργο πού λογαριάζει ὥσάν σταθμός στή λογοτεχνία μας.

»Δυστυχῶς, ὅπως τυχαίνει τόσο συχνά, ἀπό τήν ποίηση τοῦ Καρυωτάκη γεννήθηκε ὁ καρυωτακισμός, πού ἦταν μιὰ πολύ στενάχωρη ὑπόθεση. Λ.χ. ὁ Καρυωτάκης τραγούδησε, μέ τή χορευτική φαντασία του, τούς τραγικούς γύφους τῆς κάμαράς του, ἀλλά ὁ καρυωτακικός ποιητής κλείστηκε μέσα στήν κάμαρά του, καί κάποτε μάλιστα μέσα στό παλτό του, μέ μιὰ παραπονιάρρα συγκατάβαση. Ὁ καρυωτακισμός ἦταν ποίηση χωρίς ὀρίζοντα». ¹⁶

«... ἀπό τήν ποίηση τοῦ Καρυωτάκη γεννήθηκε ὁ καρυωτακισμός, πού ἦταν μιὰ πολύ στενάχωρη ὑπόθεση» Ἀναρωτιέμαι: ἄραγε ὁ παλαμισμός, ὁ καβαφισμός, ὁ σικελιανισμός (κι ἀργότερα ὁ σεφερισμός) ἦταν πολύ εὐάρεστες «ὑποθέσεις»; Μέ τί κριτήριο γίνεται ἡ διάκριση αὐτή σέ βάρος τοῦ «καρυωτακισμοῦ»; Ἀγνοοῦσε τάχα ὁ Σεφέρης πῶς, μέ ποιά μέθοδο, εἶχε χαλκευτεῖ ὁ

14. Ὁδυσσεᾶς Ἑλύτης, *Ἀνοιχτά χαρτιά*, Ἀσπερίας, Ἀθήνα 1974, σσ. 156, 257.

15. «Ο.π.», σ. 398.

16. Γιώργος Σεφέρης, *Δοκιμές*, πρῶτος τόμος, Ἰκαρος, Ἀθήνα 1981, σ. 167.

όρος; 'Αναρωτιέμαι, επίσης, πόσο ή φράση του, «μέ μιά παραπονιάρα συγκατάβαση», αν τή δοῦμε χωρίς προκατάληψη, δέν χαρακτηρίζει τό σεφερικό ἔργο ὡς ψυχικό κλίμα. Τέλος πάντων, θλίβεται κανείς βλέποντας ἕναν ἄξιο ποιητή, σπάνιας παιδείας καί προβληματισμοῦ, νά παίρνει στό στόμα του τή λέξη «καρυωτακισμός», χωρίς νά ἀντιδρᾷ στόν ἀθέμιτο τρόπο μέ τόν ὁποῖο εἶχε σημασιοδοτηθεῖ ἀρνητικά ἡ λέξη.

Τό συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἔξι κορυφαῖα στελέχη ἀπό τήν «ομάδα τῶν Νέων Γραμμάτων» υἱοθέτησαν τή δυσφημιστική χρήση τοῦ ὅρου καρυωτακισμός. Κοινό σημεῖο ὅλων ἦταν ὁ ἀρνητικός χαρακτηρισμός ὅσων μαθήτευαν στό ἔργο τοῦ Καρυωτάκη – μόνο στό ἔργο τοῦ Καρυωτάκη καί ὄχι γενικά ὅσων μαθήτευαν στό ἔργο ὁποιοδήποτε ἄλλων ποιητῶν. Κοινό σημεῖο, επίσης, ἦταν ὅτι ἀναφέρθηκαν στόν καρυωτακισμό ἀφοριστικά, χωρίς δηλαδή τεκμηριωτική ἐπιχειρηματολογία. Κοινό σημεῖο, τέλος, ὅλων ἦταν ὅτι δέν ξεχώρισαν καθόλου ἀξιόλογους καρυωτακικούς ποιητές (πλὴν τοῦ Νικολαρεῖζη, πού ἀναφέρθηκε στόν Ρίτσο). Ὁ χρόνος, βέβαια, δέν τοὺς δικαίωσε. Εἶναι ὥστόσο προφανές ὅτι ὁ στόχος τους δέν ἦταν νά κερδίσουν μέ τήν πράξη τους αὐτή τό στοίχημα τοῦ χρόνου. Ὁ στόχος τους ἐδῶ ἦταν ἡ ἐπικαιρότητα: τό πῶς νά ἀδειάσει ὁ στίβος καί νά μείνει ἐλεύθερος γιά τή δημόσια προβολή τῆς δικῆς τους γενιᾶς ἢ ὁμάδας. Κι ὅμως, ὅφειλαν νά ἔχουν –οἱ διορατικότεροι, τουλάχιστο– συνειδητοποιήσει πῶς, μέ τήν πράξη τους αὐτή, ἔγραφαν μιά μελανή σελίδα στήν ἱστορία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας.

Κώστας Καρυωτάκης